

Suomen Unesco-toimikunnan toimintakertomus 2022

*Pohjoismainen Unesco-asioiden koordinaatiokokous
Maarianhaminassa. Kuva: Zabrina Holmström.*

YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO perustettiin vuonna 1945. Perussääntönsä mukaisesti Unescon tehtävänä on ”myötävaikuttaa rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen edistämällä kansojen välistä yhteistyötä kasvatuksen, tieteen ja kulttuurin avulla”. Unesco on yksi YK:n erityisjärjestöistä. Erityisjärjestöt ovat itsenäisiä kansainvälisiä järjestöjä, joilla on omat jäsenvaltionsa, omat päätösvaltaiset ja toimeenpanevat elimensä sekä oma budjettinsa. Unescon peruskirjan allekirjoitti vuonna 1946 yhteensä kaksikymmentä valtiota. Unesco oli ensimmäinen kansainvälisen sivistisyhteistyön järjestö, joka avautui Suomelle toisen maailmansodan jälkeen. Suomi liittyi Unescoon kymmenen vuotta järjestön perustamisen jälkeen vuonna 1956. Vuotta aikaisemmin Suomi oli hyväksytty Yhdistyneiden kansakuntien (YK) jäseneksi. Järjestöön kuuluu syksyllä 2021 pidetyn 41. yleiskokouksen jälkeen 193 jäsenmaata ja 12 liitännäisjäsentä. Unescon uusin jäsen Ahvenanmaa lisättiin liitännäisjäseneksi syksyn 2021 yleiskokouksessa.

Unescon korkein päättävä elin on joka toinen vuosi kokoontuva yleiskokous, joka vastaa politiikan peruslinjauksista ja hyväksyy ohjelman ja budjetin. Päätösten toimeenpanon seurannasta vastaa 58 jäsenmaasta koostuva, kaksi kertaa vuodessa kokoontuva hallintoneuvosto. Suomi valittiin 39. yleiskokouksessa vuonna 2017 hallintoneuvostoon nelivuotiskaudelle, joka päättyi marraskuussa 2021.

Järjestön toimialoja ovat kasvatus ja koulutus, luonnon-, yhteiskunta- ja humanistiset tieteet, kulttuuri (mukaan lukien maailman kulttuuri- ja luonnonperintö) sekä viestintä ja tiedonvälitys. Unescon päämaja sijaitsee Pariisissa. Järjestön kotisivun osoite on www.unesco.org.

Unescon ja jäsenmaiden välisinä yhteistoimintaeliminä toimivat suurimmassa osassa jäsenmaita kansalliset Unesco-toimikunnat. Kansalliset toimikunnat ovat Unescon erityispiirre YK-järjestelmässä – Unesco on ainoa YK-järjestö, jolla on kansallisten toimikuntien muodostama globaali verkosto tukena. Useimmilla jäsenmailla on lisäksi pysyvä edustusto Unescossa, Pariisissa. Myös edustustot toimivat linkkinä Unescon ja jäsenmaiden välillä.

Heti Suomen jäseneksi liittymisen jälkeen asetettiin opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen Suomen Unesco-toimikunta, jonka tehtävänä on avustaa valtioneuvostoa Unescon toimintaan liittyvien kysymysten valmistelussa ja hoidossa. Toimikunnan jäsenet edustavat järjestön eri toimialoja ja siten toimikunta tuo koulutus-, tiede-, kulttuuri- ja viestintäalan suomalaiset asiantuntijat Unescon maailmanlaajuisten verkostojen yhteyteen. Toimikunnan tehtäviin kuuluu myös viestittää kuvaa suomalaisista opetus-, tutkimus-, kulttuuri- ja viestintäaloista Unescolle ja sen kautta järjestön muille jäsenmaille eri maanosissa sekä toisaalta vahvistaa Unesco-tuntemusta Suomessa. Toimikunnan sihteeristötehtäviä hoidetaan virkatyönä opetus- ja kulttuuriministeriön kansainvälisten asiain sihteeristössä.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Suomen Unesco-toimikunta	1
3. Toiminta.....	3
3.1. KOULUTUS	8
3.2. KULTTUURI	11
3.3. TIEDE.....	13
3.4. VIESTINTÄ	16
4. Hyödyllistä tietoa Unescosta	18
Liite: Valtioneuvoston asetus Suomen Unesco-toimikunnasta 1262/2002	20

Liite: Valtioneuvoston asetus Suomen Unesco-toimikunnasta 1262/2002

1. Johdanto

Suomen UNESCO toimikunta päätti nelivuotiskautensa (2019-2022) vuoden 2022 lopussa. Toimikunnan puheenjohtajana toimi kaudella Euroopan parlamentin jäsen Henna **Virkkunen**. Toimikunta kokoontui kertomusvuoden 2022 aikana kuusi kertaa.

Vuonna 2022 Unescon toimintaa leimasi niin Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan kuin pandemian jälkimainingit. Muuten vuotta voisi kuvailla koulutuksen supervuodeksi, koska vuosi piti sisällään monta koulutuksen maailmankonferenssia sekä koulutusaiheisia huippukokouksia. Suomi päätti hallintoneuvostokautensa edeltävän vuoden 2021 yleiskokoukseen. Suomen jälkeen hallintoneuvostossa jatkaa Pohjoismaista Islanti.

Tärkeimpiä asioita vuonna 2022:

- **Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan** oli esillä vuoden 2022 aikana Unescon kaikilla sektoreilla. Unesco käynnisti erilaisia tukimuotoja Ukrainan tueksi.
- Syyskuussa New Yorkissa järjestettiin YK:n pääsihteerin aloitteesta ensimmäistä kertaa päämiestasoinen koulutuksen huippukokous **Transforming Education Summit**. Huippukokouksen yhteydessä tuotettiin kansallisia sitoumuksia koulutuksen keskeisiin kehityshaasteisiin vastaamiseksi.
- Vuoden aikana järjestettiin **kolme Unescon koulutusaiheista maailmankonferenssia**: aikuiskoulutuksen, korkeakoulutuksen sekä varhaiskasvatuksen maailmankonferenssit.
- Syyskuussa Unesco ja Meksikon hallitus järjestivät kulttuuripolitiikan ja kestävä kehityksen maailmankonferenssin **“MONDIACULT”**. Konferenssin keskeinen tavoite oli valjastaa kulttuuripolitiikkaa vastaamaan kestävyshaasteisiin.

2. Suomen Unesco-toimikunta

Unescon perussäännön artiklassa 7 jäsenvaltioita veloitetaan perustamaan kansallinen toimikunta, jossa ovat edustettuina hallitus ja tärkeimmät koulutuksen, tieteen ja kulttuurin alaan kuuluvia kysymyksiä hoitavat kansalliset yhteisöt. 199 kansallista Unesco-toimikuntaa muodostaa koko maailman kattavan ainutlaatuisen yhteistyöverkoston. Suomeen perustettiin oma Unesco-toimikunta vuonna 1957 kansalliseksi neuvoo-antavaksi asiantuntijatoimikunnaksi ja yhteistoimintaelimeksi.

Valtioneuvosto kutsuu Suomen Unesco-toimikuntaan puheenjohtajan, ja lisäksi enintään yksitoista muuta jäsentä, joiden tulee edustaa Unescon toiminnan eri aloja. Jäsenten lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö kutsuu toimikuntaan, sitä ensin kuultuaan, tarvittavan määrän asiantuntijoita. Toimikunnan toimikausi on neljä kalenterivuotta. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja ulkoministeriön edustajilla on oikeus olla toimikunnan kokouksissa läsnä ja heillä on niissä

puheoikeus. Kansallinen toimikunta on neuvoa-antava yhteistyöelin suhteessa Unescoon, valtioneuvostoon yleisesti ja opetus- ja kulttuuriministeriöön erityisesti.

Toimikunnan tehtävät on lueteltu Suomen Unesco-toimikunnasta vuonna 2002 annetun asetuksen (toimintakertomuksen liitteenä) toisessa pykälässä: ”Unesco-toimikunnan tulee antaa opetusministeriölle ja valtioneuvostolle lausuntoja ja tehdä aloitteita asioista, jotka koskevat:

- toimenpiteitä, jotka aiheutuvat Unescon yleiskokousten ja hallintoelinten sekä Unescon järjestämien
- kansainvälisten kokousten ja neuvottelujen päätöksistä ja suosituksista Suomessa;
- Unescon toimintaan liittyviä muita laajakantoisia ja periaatteellisia kysymyksiä;
- Suomen edustusta Unescon yleiskokouksissa ja hallintoelimissä sekä sen järjestämissä kokouksissa ja neuvotteluissa;
- muita Unescon toimialoja koskevia kansainvälisen yhteistyön kysymyksiä, jotka opetus- ja kulttuuriministeriö määrää toimikunnan käsiteltäviksi; sekä
- Unescon päämäärien ja toiminnan tunnetuksi tekemistä.

Toimikunnan kokoonpano vuosille 2019–2022 on vahvistettu valtioneuvoston päätöksellä 7.2.2019. Toimikunta kokoontui vuoden 2022 aikana kuusi kertaa: 9.2., 31.3., 25.5., 1.9., 27.10. ja 15.12.

Toimikunnan kokoonpano kaudelle 2019-2022

Puheenjohtaja

Euroopan parlamentin jäsen Henna Virkkunen

Jäsenet

professori Maija Aksela, Helsingin yliopisto

ylijohtaja Elina Anttila, Suomen kansallismuseo

johtaja Veera Heinonen, viestintä- ja yhteistyösuhteet, Sitra

kirjailija Juha Itkonen

filosofian maisteri Leif Jakobsson

kulttuurin ja vapaa-ajan toimialajohtaja Tommi Laitio, Helsingin kaupunki

vastaava päätoimittaja Kaius Niemi, Helsingin Sanomat

johtaja Sirpa Rautio, Ihmisoikeuskeskus

asiantuntija Kaisa Larjomaa, Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry

akatemiesihteerä Päivi Tikka, Suomen Tiedeakatemit

kouluneuvos Jorma Kauppinen, Opetushallitus

Ulkoministeriön edustajana toimikunnan kokouksiin osallistui Netta **Mäkisalo** YK- ja yleisten globaaliasioiden yksiköstä. Toimikunnan asiantuntijoina kokouksiin osallistui Arkistolaitoksen pääjohtaja Jussi **Nuorteva**, Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan pääsihteeri Reetta **Kettunen**

ja Suomen YK-liitto ry:n toiminnanjohtaja Helena **Laukko**. Lisäksi toimikunnan kokouksiin osallistui Allianssin kaksivuotiselle kaudelle (2022-2023) nimeämä Suomen Unesco-nuorisodelegaatti, YK-nuorten puheenjohtaja Camilla **Ojala**.

Toimikunnan sihteeristötehtävistä vastasi opetus- ja kulttuuriministeriön kansainvälisten asiain sihteeristö ja pääsihteerinä toimi kulttuuriasiainneuvos Zabrina **Holmström**. Muut toimikunnan sihteeristötehtäviä ja Unesco-asioita hoitavat virkamiehet kansainvälisten asiain sihteeristössä olivat vuonna 2022 neuvotteleva virkamies Hannu **Vainonen**, erityisasiantuntija Kati **Anttalainen**, asiantuntija Niklas **Nikanorov** ja kansainvälisen vaihdon sihteerit Paula **Hannus** ja Samuli **Parkkinen**. Toimikunnan sihteereinä toimivat opiskelija Anniina **Urvas** ja opiskelija, kolumnisti Adina **Nivukoski**.

3. Toiminta

Unescon hallintoneuvoston 214. ja 215. istunnot sekä 7. erityisistunto

Vuonna 2022 Unescon hallintoneuvosto kokoontui kahteen sääntömääräiseen istuntoon sekä jäsenmaiden aloitteesta Ukrainan tilannetta koskevaan erityisistuntoon. Pohjoismaista Islanti istuu hallintoneuvostossa vuodesta 2021 vuoteen 2025, jonka jälkeen ehdolle on ilmoittanut asettuvansa Norja. 15.-16.3. järjestetyn **hallintoneuvoston erityisistunnon** yhteydessä julkaistiin päätöslauselma, jossa pahoitellaan Ukrainan tilannetta ja pyydetään pääjohtajalta hätäapua Ukrainaan. **Hallintoneuvoston 214. istunto** järjestettiin 30.3.-13.4.2022 Unescon päämajalla Pariisissa. Kyseessä oli hallintoneuvoston uuden kokoonpanon ensimmäinen täysimittainen istunto ja istunto oli sisällöltään edellisiä istuntoja kevyempi. Agendalla oli mm. varainhankinnan strategia, ammatillisen koulutuksen strategia ja kestävän kehityksen Agenda 2030 koulutustavoitteen (SDG 4) globaalin koordinaation seuranta. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan heijastui istuntoon paljon. Hallintoneuvoston jäsenenä Venäjä esitti asialistalle kahta asiakohtaa, ml. ehdotuksen venäjän kielen päivästä. Asiakohdan käsittely siirrettiin äänestyksessä määrittelemättömästi eteenpäin. Käsittelyssä oli myös Afganistanin tilanne, jota koskien Afganistan-ystäväryhmässä laadittiin laajaa tukea saanut päätöslauselmaesitys. Esityksessä pääjohtajalta pyydetään tilanteen seurannan ja raportoinnin vahvistamista. Palestiinaa koskevat asiakohdat siirrettiin edellisten kertojen tapaan konsensuksella seuraavaan istuntoon. Lisäksi hallintoneuvosto hyväksyi Salpausselkä Geoparkin UNESCO Global Geopark –kohteeksi 13.4.2022.

Hallintoneuvoston 215. istunto järjestettiin 5.-19.10.2022 niin ikään Unescon päämajassa Pariisissa. Hallintoneuvoston istunnossa hyväksyttiin Venäjän toimet tuomitseva päätöslauselma. Venäjä äänesti ainoana päätöslauselmaa vastaan. Edeltävään istuntoon verrattuna nähtävissä oli asenteen muutos mm. aiemmin puolueettomina pysyneissä Afrikan maissa, joihin sodan vaikutukset olivat heijastuneet taloudellisesti. Lisäksi esillä oli jälleen Afganistanin tilanne. EU tukee Afganistanin media- ja viestintäsektoria.

Ukraina

Ukrainan tilanne oli esillä Unescossa vuonna 2022 monin eri tavoin. Unesco antoi 3.3. YK:n yleiskokouksen Ukraina-päätöstä tukevan oman lausunnon. Unescon lausunnossa ilmaistaan huoli mm. koulutuksen (lapset, koulut), kulttuurin (kulttuuriperinnön ja -omaisuuden suojelu) ja tiedonvälityksen puolesta. Unesco tukee mm. kulttuurialan toimijoita sekä seuraa kulttuuriomaisuuden tuhoja satelliittikuvilla ja konfliktin vaikutuksia koulutukseen. Unescossa toimii myös Ukraina -ystäväryhmä, jossa Suomi on ollut jäsenenä ryhmän alusta alkaen. Ryhmä laati vuoden aikana useita julkilausumia Unescon eri toimielimissä. Puheenjohtajana toimii Iso-Britannia. Presidentti Volodymyr **Zelenskyi** kiitti Unescoa toimenpiteistään. Lisäksi Ukraina pyysi Odessan historiallisen ympäristön ottamista Unescon maailmanperintökohteiden luetteloon. Myös eri maiden Unesco-toimikunnat ovat ottaneet kantaa Venäjän hyökkäyssotaan ja Ukrainan puolesta. Esimerkiksi Saksan Unesco-toimikunta ehdotti hyvin vahvoja toimia Venäjän toiminnan rajoittamiseksi Unescossa. Suomen Unesco-toimikunta tuki Saksan esitystä.

Unescon vuoden 1954 sopimuksen (kulttuuriomaisuuden suojelu aseellisten selkkausten sattuessa) II pöytäkirjan komitean ylimääräisessä istunnossa 18.3. hyväksyttiin Venäjän toimet tuomitseva julkilausuma ja ilmaistiin valmius auttaa Ukrainaa kulttuuriperintönsä- ja omaisuutensa suojelussa. Istunnossa pohdittiin, miten Unesco voi tukea kulttuuriomaisuuden suojelussa ja todettiin, että kulttuuriomaisuuden tuhoaminen voidaan katsoa sotarikokseksi. Komitea kannusti dokumentoimaan rikkomuksia ja pyytämään vahvistettua suojelua tietyille kohteille. Suomi on komitean jäsen. Myös Suomi on tukenut Ukrainan kulttuurisektoria. Esimerkiksi Suomen ja Ruotsin kansallismuseot lähettivät Puolan välittämänä materiaalista apua Lviviin. Suomalaiset konservaatit myös kokoustivat vuoden aikana etäyhteyksin ukrainalaisten alan toimijoiden kanssa. Kulttuuriesineitä on Ukrainassa saatu säilytystiloihin, mutta esineiden suojeluun liittyy haasteita.

Koulutussektorilla Unesco tukee Ukrainaa *Global Education Coalition*’in avulla. Etäopiskelun mahdollistaminen on erityisesti keskiössä. Suomi hyväksyi Ukrainan pyynnön fasilitoida ukrainalaisia tasokokeita. Ukrainan pyrkimyksenä on ollut huolehtia maan koulutusjärjestelmän jatkuvuudesta sotatilasta huolimatta ja ehkäistä pysyvää aivovuotoa. **Viestinnän** saralla Suomenkin tukeman, IPDC-ohjelman (International Programme for the Development of Communication) kautta on myönnetty hätäapua Ukrainassa toimiville kansainvälisille ja paikallisille toimittajille. Tukimuotoon lukeutuu turvallisuusvarusteita kuten suojaliivejä ja koulutusta. Unescon ja Toimittajat ilman rajoja –yhdistyksen käsikirja toiminnasta korkean riskin ympäristöissä on käännetty ukrainaksi ja Ukrainan molemmat toimittajayhdistykset on siirretty turvallisempiin tiloihin. Lisäksi Unesco, yhteistyössä Googlen kanssa, on lahjoittanut yli 50 000 tietokonetta Ukrainalle.

Kansainväliset Unesco-toimikuntien tapaamiset

Vuosittaisen pohjoismaisen Unesco-asioiden koordinaatiokokouksen järjestämisvuoro oli Suomella. Kokous järjestettiin opetus- ja kulttuuriministeriön ja Ahvenanmaan maakunnan yhteistyönä Maarianhaminassa 6.-8.9.2022. Tapahtuma oli oiva aloitus Ahvenanmaalle Unescon tuoreena liitännäisjäsenenä, jonka aseman se sai Unescon yleiskokouksessa vuonna 2021 ja samalla tilaisuus juhlistaa Ahvenanmaan 100-vuotista autonomiaa. Liitännäisjäsenyyden myötä Ahvenanmaalle perustettiin myös oma Unesco-toimikunta. Kokous keräsi laajimman osallistujakunnan koskaan (Unesco-asioita hoitavia virkahenkilöitä ja -asiantuntijoita, ml. lukuisia edustajia kansallisista Unesco-toimikunnista). Ahvenanmaan opetus- ja kulttuuriministeri Annika **Hambrudd** osallistui kokoukseen ja emännöi pääillallisen. Kokouksen alussa kuultiin opetusministeri Li **Anderssonin** tervehdys. Yksi kokouksen keskeisimmistä teemoista oli nuorten aktiivisempi osallistaminen, joka pohjasi edellisen vuoden Ålesundin kokouksen pohdintoihin. Kokous aloitettiin nuorisodelegaattien omalla kokouksella. Lisäksi nuorisoeuostajat esittivät plenaripuheenvuoron ja saivat mahdollisuuden toimia *vice-chair/co-chair* -roolissa kokouksen teematyöryhmissä. Suomen Unesco-nuorisodelegaatti Camilla **Ojala** piti osallistamista onnistuneena, sillä nuoret otettiin keskusteluihin mukaan tasavertaisina kumppaneina.

Kokouksessa Islanti alusti hallintoneuvostosta ja Unesco-suurlähettiläät puolestaan vallitsevasta kansainvälisen politiikan ja multilateralismin tilanteesta. Pohjoismaiden kesken työnjako pohjautuu Unescon sektoreiden mukaisesti siten, että Norja vastaa koulutuksesta, Suomi tieteistä, Islanti taloudellishallinnollisista asioista, Tanska kulttuurista ja Ruotsi viestinnästä. Keskustelua käytiin tämän työnjaon mukaisesti pienryhmissä, keskittyen eri sektoreiden työhön ja kehittämistarpeisiin. Plenarikeskustelun aiheina olivat mm. *Man and the Biosphere* (MAB) -ohjelma, Maailman muisti -ohjelma sekä aineeton kulttuuriperintö. Kokouksen lopussa esitettiin vielä maakatsaukset ja työryhmien tiivistelmät. Vierailukohteina olivat Kastelholmin linna ja Bomarsundin linnoitus. Seuraava Pohjoismaiden Unesco-asioiden valmistelukokous järjestetään Tanskassa.

Euroopan alueen Unesco-toimikuntien kokous järjestettiin 8.-10.5. Reykjavikissa. Kokouksessa Suomea edustivat pääsihteeri Zabrina **Holmström** ja neuvotteleva virkamies Hannu **Vainonen** opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Kokouksessa todettiin kansalaisyhteiskunnan tilan kapeneminen globaalisti. Työryhmä pohti, miten voitaisiin ottaa kansalaisyhteiskunta paremmin huomioon toimikunnissa ja laajemmin Unescon työssä. Esimerkkeinä nostettiin nuorten asiantuntijoiden huomioiminen kansallisissa delegaatioissa, kansalaisyhteiskunnan osallistaminen Unescon raportointiprosesseissa, Unescolle relevanttien YK-teemapäivien vietto ja erilaisten dialogien fasilitointi. Digitaalisuus mahdollistaa monenlaisia yhteistyömuotoja. Kokouksessa järjestettiin myös etäyhteys Kiovaan Ukrainan toimikunnan pääsihteeriin. Eurooppalaiset toimikunnat asettuivat vahvana rintamana Ukrainan tueksi.

Pääsihteeri Zabrina Holmström (keskellä) kollegoidensa seurassa Euroopan alueen Unesco-toimikuntien kokouksessa Islannissa. Kuva: Hannu Vainonen

Euroopan alueen Unesco-toimikuntien kokous sai suorana lähetyksenä Ukrainan kulttuuriministeriön katsauksen maan kulttuuriomaisuuden järkyttävästä tuhoamisesta Venäjän hyökkäyssodan alaisena. Kuva: Hannu Vainonen

Henkilöstömuutoksia

OECD-/UNESCO edustuston päällikkö, ulkoasiainneuvos Tuomas **Tapio** siirtyi ulkoministeriön kansainvälisen kaupan osaston osastopäällikön tehtävään syyskuussa 2022. Tilannekatsauksessaan Unescosta kuluneen toimikautensa ajalta Tapio totesi, että Unescon keskeisiin haasteisiin kuuluu edelleen rahoituksen puute Yhdysvaltojen poistuttua järjestöstä vuonna 2011, kapea mielikuva Unescosta, haasteelliset kansainväliset suhteet monikeskisessä yhteistyössä, pieni henkilöstö ja jäykkä päätöksenteko. Merkittävin onnistuminen oli Suomen hallintoneuvostokausi 2017-2021, jonka aikana Suomi myötävaikutti ihmisoikeusperustaisuuden heikentämispyrkimysten torjumiseen sekä sukupuoleen ja sananvapauteen liittyviin kysymyksiin. Lisäksi Suomi on tuonut agendalle tärkeitä asioita, kuten ilmastoon ja kestäväan kehitykseen liittyvät teemat. Jatkossa Suomen kannattaa Tapion mukaan panostaa tehokkaampaan viestintään, mikä vahvistaisi Unescon näkyvyyttä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tässä tehtävässä toimikunnalla on olennainen rooli. Samalla Unesco tulisi ottaa osaksi laajempaa YK- ja ulkopolitiikkaa esimerkiksi ihmisoikeus-, tasa-arvo- ja oikeusvaltiokysymyksissä, mikä vaatisi parempaa koordinaatiota eri toimijoiden välillä.

Toimikunta kiitti joulukuun kokouksessaan lämpimästi Zabrina Holmströmiä pitkästä ja menestyksekkästä kaudestaan pääsihteerinä hänen päätettyään toimensa vuoden 2022 myötä. Kuva: Hannu Vainonen

Toimikunnan pitkäaikainen ja arvostettu pääsihteeri Zabrina **Holmström** jätti tehtävänsä vuoden 2022 lopulla. Jäähyväissanoissaan Holmström loi katsauksen toimikunnan tulevaisuuteen. Holmström esitti, että tutkijoiden ja taiteilijoiden ilmaisunvapautta tulisi tuoda esiin ihmisoikeus-

kysymyksiä, samoin lehdistönvapautta. Hän myös ehdotti kokousta, joka kokoaisi keskeisimmät suomalaiset nuoret YK-vaikuttajat keskustelemaan vaikuttamistyön tulevaisuudesta.

3.1. KOULUTUS

Transforming Education Summit

YK:n pääsihteerin António **Guterresin** aloitteesta syyskuussa järjestettiin ensimmäistä kertaa YK:n päämiestasoinen koulutuksen huippukokous, Transforming Education Summit (TES). Kokous pidettiin YK:n yleiskokouksen korkean tason viikon yhteydessä syyskuussa. Taustalla vaikutti paitsi pandemian vaikutukset globaalin koulutuskriisin syventymiseen, myös Unescon globaali *Futures of Education* -raportti, joka julkaistiin yleiskokouksen yhteydessä marraskuussa 2021. Raportti perustuu mittaviin konsultaatioihin ja siinä on annettu suosituksia pitkälle tulevaisuuteen. Ennen huippukokousta järjestettiin valmisteleva ministerikokous (Pre Summit) 28.-30.6. Unescon päämajassa Pariisissa. Pre Summit keräsi yhteen yli 150 ministeriä sekä 2000 osallistujaa Pariisiin. Pre Summitin johtopäätöksiä Unesco varoitti koulutuksen kohtaamista oppimisen ja rahoituksen kriiseistä sekä peräänkuulutti maiden tarvetta reagoida kriisiin. Suomesta valmistelukokoukseen osallistuivat opetusministeri Li **Andersson**, erityisavustaja Anna **Lemström**, kansainvälisten asiain johtaja Jaana **Palojärvi** sekä erityisasiantuntija Kati **Anttalainen**. Valmistelukokouksessa Suomi oli paljon esillä ja ministeri Andersson osallistui useisiin sivutapahtumiin, mm. kouluruokailuun liittyen. Kokouksen pohjalta julkaistiin *Vision statement* otsikolla "Summit of the future". Muuten TES:n valmisteluun kuului temaattiset ns. *Action track* -ryhmät, joihin kuului 1) inclusive, equitable, safe and healthy schools, 2) learning and skills for life, work and sustainable development, 3) teachers, teaching and the teaching profession, 4) digital learning, 5) financing of education.

Itse huippukokous järjestettiin New Yorkissa 16.-19.9. Suomen pääpuheenvuoron kokouksessa piti Tasavallan Presidentti **Niinistö** videotervehdyksen muodossa estyttyään osallistumaan Englannin kuningatar Elizabethin samaan aikaan osuneiden hautajaisten takia. Lisäksi kokoukseen ja sen oheisohjelmaan osallistuivat ulkoministerin valtiosihteeri Johanna **Sumuvuori**, kansainvälisten asiain johtaja Jaana **Palojärvi** opetus- ja kulttuuriministeriöstä, erityisasiantuntija Kati **Anttalainen** Opetushallituksesta sekä kehityspolitiikan neuvonantaja Paula **Malan** ulkoministeriöstä. Huippukokouksen yhteydessä maat tuottivat kansalliset sitoumukset koulutuksen keskeisiin kehityshaasteisiin vastaamiseksi. Osana prosessia YK kokosi skaalattavissa olevia hyviä käytäntöjä. Seurantavastuu sitoumuksista on Unescolla. Suomi sitoi velvoitteensa Suomen koulutuspoliittisen selonteon tavoitteisiin. Kokouksessa Suomi mm. yhdessä Alankomaiden kanssa puhui seksuaalikasvatuksen puolesta, mutta loppuasiakirjat jäivät sen osalta laimeiksi. Unesco puolestaan sitoutui vahvistamaan oikeutta elinikäiseen oppimiseen. Kokouksessa oli vahva nuorisopainotus. YK kutsui nuoria kokoukseen ja sponsoroï heidän osallistumisensa, ml. toimikunnan sihteerin ja entisen nuorisodelegaatin Adina **Nivukosken**. Kansainvälisen nuorten konsultoinnin pohjalta kokouksessa julkaistiin *Youth Declaration*. Lisätietoja huippukokouksesta: <https://www.un.org/en/transforming-education-summit>

Koulutuksen maailmankonferenssit

Vuonna 2022 Unescolla järjestettiin kolme koulutusaiheista maailmankonferenssia: aikuiskoulutuksen, korkeakoulutuksen ja varhaiskasvatuksen maailmankonferenssit.

Unescon seitsemättä kertaa järjestettävä **aikuiskoulutuksen maailmankonferenssi (CONFINTEA VII)** järjestettiin Marokossa 15.-17.5.2022. Suomesta konferenssiin osallistuvat valtiosihteeri Dan **Koivulaakso**, erityisasiantuntija Saara **Ikkela** opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja toimitusjohtaja Lauri **Tuomi** Kansanvalistusseurasta, minkä lisäksi työ- ja elinkeinoministeriön asiantuntijat seurasivat kokousta virtuaalisesti. CONFINTEA:ssa hyväksyttiin uusi, suositusmuotoinen globaali policy-kehikko "Marrakech Framework for Action Seventh International Conference on Adult Education".

Espanja isännöi Unescon **korkeakoulutuksen maailmankonferenssin UNESCO World Higher Education Conference (WHEC2022)** Barcelonassa 18.-20.5.2022. Kevään aikana Unesco järjesti globaaleja webinaareja, joilla valmistauduttiin tulevaan konferenssiin. Konferenssin teemoihin kuuluivat mm. globaalit kestävyyshaasteet, pandemian vaikutukset korkeakoulutukseen, kestävä kehityksen agenda 2030, globaalin liikkuvuuden edistäminen sekä digitalisaation potentiaali elinikäisen oppimisen tarpeisiin. Suomesta konferenssiin osallistuvat OKM:n korkeakoulutuksen ja tutkimuksen osaston korkeakoulutusyksikön johtaja Jonna **Korhonen**, UNIFI:n toiminnanjohtaja Tanja **Risikko**, Karvin arviointiasiantuntija Kati **Isoaho** ja SAMOK:n Eurooppa politiikan asiantuntija Roosa **Veijola**. Edellisen kerran maailmankonferenssit on pidetty vuosina 1998 ja 2009. Kuluneen kahden vuosikymmenen aikana korkeakouluopiskelijoiden määrä on tuplaantunut ja määrän ennustetaan jälleen tuplaantuvan jälleen seuraavan vuosikymmenen aikana.

Uzbekistan järjesti **varhaiskasvatusta tarkastelevan konferenssin** Tashkentissa 14.-16.11.2022. Edellinen alan kokous järjestettiin Moskovassa vuonna 2010. Suomen delegaatioon kuuluivat Samu **Seitsalo** Opetushallituksesta, opetusneuvos Tarja **Kahiluoto** opetus- ja kulttuuriministeriöstä, professori Nina **Sajaniemi** Itä-Suomen yliopistosta, arviointiasiantuntija Julia **Kuusiholma-Linnamäki** Karvista sekä erityisasiantuntija Kaisu **Muuronen** Lastensuojelun Keskusliitosta/Suomen OMEP-toimikunnan (World Organization for Early Childhood Education) edustajana. Konferenssin tavoitteena oli vahvistaa jokaisen lapsen oikeutta laadukkaaseen varhaiskasvatukseen syntymästä 8-vuotiaaksi ja kehottaa jäsenvaltioita sitoutumaan uudelleen investoimaan kestävä kehityksen (SDG) tavoitteen 4.2 mukaisiin toimenpiteisiin. Konferenssin päätteeksi hyväksyttiin Tashkentin deklaratio.

Lisätietoja maailmankonferensseista:

<https://uil.unesco.org/adult-education/confintea/seventh-international-conference-adult-education-confintea-vii>

<https://en.unesco.org/news/unesco-world-higher-education-conference-2022>

<https://www.unesco.org/en/early-childhood-education/2022-world-conference>

Muita koulutustapahtumia:

- 24.1. vietettiin **Unescon kansainvälistä koulutuksen teemapäivää**. Helsingin yliopiston professori Hannele **Niemi** (myös UNESCO Chair on Educational Ecosystems for Equity and Quality of Learning) osallistui digitalisaatiota ja saavutettavuutta käsittelevään asiantuntijapaneeliin International UNESCO Chairs Forum on the Futures of Higher Education –tapahtumassa.
- 9.3. Helsingin yliopiston Unesco-oppituolien haltijat prof. emerita Hannele **Niemi** ja prof. Arto **Kallioniemi** (UNESCO Chair in Values, Dialogue and Human Rights in Education) järjestivät tiedekulmassa keskustelutilaisuuden ”**Oikeus oppia – Laadukas koulutus kuuluu kaikille**”. Tilaisuus pohjautuu etenkin Unescon tuoreeseen raporttiin ”Reimagining our futures together: a new social contract for education”.
- Ranska järjesti EU-puheenjohtajuudensa myötä useita koulutusaiheisia tapahtumia, mm. 7.-8.2. **konferenssin, jossa käsiteltiin liikuntaa** varhaiskasvatuksessa ja YK:n kestävän kehityksen tavoitteita ”Sports and Sustainable Development Goals in Childhood: Societal issues regarding appropriate physical activities”. Konferenssissa oli myös kaksi suomalaista puhujaa; Liikkuva Koulu –ohjelman ohjelmajohtaja Antti **Blom** ja opettaja Jon **Salminen**. Lisäksi Ranska järjesti Pariisissa 13.2. **koulutuksen rahoitukseen** pureutuvan korkean tason kokouksen, johon osallistui opetusministeri Li **Andersson**. Ranska haluaa viedä eteenpäin Suomen EU-puheenjohtajuuskauden (2019) tematiikkaa koulutuksen rahoituksen osalta. Ranskan profiloituminen on jatketta marraskuussa 2021 Ranskan isännöimälle Unescon globaalille opetusministerikokoukselle (Global Education Meeting, GEM), joka hyväksyi koulutuksen investointeja painottavan julkilausuman ”Paris Declaration Paris Declaration – A global call to invest in the futures of education”.
- Unescon ammatillisen koulutuksen UNEVOC-keskuksen innovaatio ja tulevaisuus tiimin BILT-ohjelma- asiantuntija Natalie **Ax** vieraili Suomessa Espoon Omniassa 18.-20.5.
- Unescon koulutussektorin apulaispääjohtajan edustaja Borhene **Chakroun** vieraili Helsingissä YK-yliopiston (UN University, UNU) hallintoneuvoston kokouksessa 30.-31.5. Finlandia -talolla. Kokouksen järjesti Suomen isännöimä UNU-branch WIDER.
- Kestävän kehityksen agenda 2030 koulutustavoite (SDG 4) oli tarkastelussa New Yorkissa heinäkuussa **YK:n 2030 –seurantafoorumissa** (High Level Political Forum, HLPF). Opetusministeri Li **Andersson** toimi kokouksessa Suomen valtuuskunnan johtajana. Mukana valtuuskunnassa oli mm. nuorten edustaja Allianssin nimittämä Emma **Merikanto** Nuorten Agenda 2030 -ryhmästä.
- **Lapin yliopiston opettajankoulutuksen harjoittelukoulu** (University of Lapland Training School) hyväksyttiin Unescon ASP-kouluverkostoon (Associate School Programme). Verkostoon kuuluu tällä hetkellä yhteensä 59 koulua.
- Unesco järjesti 28.11. tiedotustilaisuuden **vuoden 1974 sopimuksen päivittämisestä** (Recommendation concerning Education for International Understanding, Co-operation and Peace and Education relating to Human Rights and Fundamental Freedoms). Erityisasiantuntija Santeri **Suvanto** opetus- ja kulttuuriministeriöstä osallistui.

3.2. KULTTUURI

Mondiacult

Yksi vuoden 2022 merkittävimmistä tapahtumista kulttuurin saralla oli Unescon kulttuuripolitiikan ja kestävän kehityksen maailmankonferenssi "MONDIACULT", 28.-30.9. Mexico Cityssä, Meksikossa. Mondiacultin yksi päätavoitteista on sitouttaa jäsenmaat ja kansainvälinen yhteisö kehittämään kulttuuripolitiikkaa niin, että se voisi vastata kestävyyshaasteisiin ja samalla herättää globaalia keskustelua aiheen tiimoilta. Esillä olivat digitalisaation ja pandemian tuomat haasteet kulttuurisektorille ja toisaalta sektorin tärkeys näissäkin olosuhteissa. Suomi toimi konsultaation (I-vaaliryhmä) varapuheenjohtajana ja Kroatia puheenjohtajana. Alueellisten konsultaatioiden näkemykset nivottiin lopulta yhteen, minkä pohjalta laadittiin poliittinen julistus konferenssiin. Läntinen ryhmä halusi erityisesti tuoda esiin kulttuuri-ilmaisun vapauden ja näin kytkenään ihmisoikeuksiin. Suomen virallista kolmen hengen valtuuskuntaa johti valtiosihteeri Tuomo **Puumala**. Puumalan lisäksi konferenssiin osallistuivat suurlähettiläs Päivi **Pohjanheimo**, neuvotteleva virkamies Kimmo **Aulake**, asiantuntija Emma **Harju** ja Suomen Unesco-toimikunnan pääsihteeri Zabrina **Holmström** opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Konferenssi kokosi yhteen yli 100 kulttuuriministeriä. Konferenssi korosti kulttuurin merkitystä ulkopoliitikassa keskinäisen ymmärryksen ja kunnioituksen vahvistajana ja rauhan ja solidaarisuuden edistämiseksi sekä kulttuurin roolia kehityspoliitikassa työllisyyden ja taloudellisen hyvinvoinnin lisääjänä. Suomi korosti ensimmäisessä puheenvuorossaan tarvetta ottaa kulttuuri systemaattisesti huomioon kestävän kehityksen toiminna. Toisen puheenvuoron Suomi käytti taiteen vapautta käsitelleessä sivutapahtumassa korostaen ilmaisunvapautta osana ihmisoikeuksia, tarvetta tukea taiteellisen työn kannalta keskeisiä rakenteita ja osallistumista kulttuuriin sekä kulttuurin merkitystä demokratialle. Suomi ja useat muut EU:n jäsenvaltiot tuomitsivat Venäjän hyökkäyssodan Ukrainaan temaattisissa puheenvuoroissa. Keskeinen tulos oli konferenssissa hyväksytty maailmanlaajuinen historiallinen kulttuurijulistus, jossa YK:n pääsihteerin toivotaan integroivan kulttuuri osaksi vuoden 2030 jälkeisiä toimia itsenäisenä tavoitteena. Toiveena on, että loppujulistuksen antama vahva mandaatti Unescolle johtaa kulttuurin läpileikkaavaan huomioon ottamiseen eri politiikka-aloilla ja vuoden 2030 jälkeisessä kestävässä kehitykseen liittyvässä ohjelmatyössä.

Lisätietoja konferenssista: <https://www.unesco.org/en/mondiaacult2022>

Saamelaisasiat

Tärkeä kulttuurialan tapahtuma Suomessa oli **Kansallismuseon ja Saamelaismuseum Siidan välinen repatriaatio**, jossa palautettiin saamelaiskokoelma Suomen kansallismuseosta Saamelaismuseum Siidalle. Museonjohtaja Eija **Ojanlatva** ja projektipäällikkö Eeva-Kristiina **Nylander** Saamelaismuseum Siidasta esittelivät tapahtuman yhdessä toimikunnan jäsen,

Kansallismuseon ylijohtaja Elina **Anttilan** kanssa toimikunnalle. Myös toimikunnalla oli roolinsa luovutuksessa, sillä se puolsi palautusta suosituskirjeellä. Lisäksi toimikunta antoi suosituskirjeensä Suomen kansallismuseon Europa Nostra –palkintohakemukselle saamelaiskokoelman repatriaation perusteella. Palkinto haettiin kategoriasta “Citizens Engagement and Awareness-raising”.

Repatriaatio oli laaja prosessi, joka piti sisällään museo-osapuolten päätöksenteon, valtioneuvoston suostumuksen, kokoelman luovuttamisen ja digitoimisen sekä viestinnän ja tietoisuuden lisäämisen saamelaisten kulttuurista, historiasta ja asemasta. Lisäksi kansallismuseo yhdessä saamelaisten kanssa tuottivat Kotiinpaluu-näyttelyn ja kouluttivat henkilökuntaa dekolonisaatio-kysymyksiin liittyen. Kansallismuseon ja Siidan repatriaatiossa koko kokoelma palautui Saamenmaalle, mikä teki päätöksestä itsemääräämisoikeutta korostavan. Hanke on saanut runsaasti sekä kiitosta että näkyvyyttä sekä Suomen että kansainvälisessä mediassa. Taustalla vaikutti saamelaisten *Recalling ancestral voices* -projekti, jossa kartoitettiin saamelaisesineiden sijaintia ja alkuperää Pohjoismaissa. Repatriaatio tukee vahvasti Unescon kulttuuriperintötavoitteita ja useita sopimuksia, kuten vuoden 1970 sopimusta (ns. diversiteettisopimus), Haagin sopimusta, Faron sopimusta ja vuoden 2015 museosuositusta sekä luonnollisesti YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistusta.

Saamelaisasiat olivat esillä myös **YK:n alkuperäiskielten vuosikymmenen 2022-2032** johdosta. Unesco koordinoi vuosikymmentä. Vuosikymmenen toimeenpanoa seuraa ns. Steering Committee, jossa läntisestä maaryhmästä mukana ovat Kanada, Islanti ja Norja. Maiden lisäksi edustettuina on alkuperäiskansoja edustavia tahoja ja esim. YK:n relevantteja tahoja. Saamelaiskäräjien kieliasian sihteerin Marko **Marjomaa** alusti toimikunnalle vuosikymmenen toimeenpanosta Suomessa. Oikeus säilyttää, edistää ja suojella kieltä on vuosikymmenen keskeinen tavoite. Saamelaiskäräjille tärkeimmät flagship -projektit keskittyvät kieliteknologiaan sekä lasten ja nuorten kielitaitoon. Teknologiaan liittyy esimerkiksi oikolukuohjelmat, kun taas lapset ja nuoret mahdollistavat kielen jatkuvuuden. EU-lainsäädännön saatavuusdirektiivi ei tällä hetkellä toteudu saamen kielten kohdalla, koska nykyinen teknologia ei voi lukea nettisivuja saameksi. Toinen haaste liittyy saamenkielen opetuksen turvaamiseen ympäri Suomea.

Vuosikymmenen verkkosivut: <https://en.iyl2019.org/>

Maailmanperintökomitea

Unescon hallintoneuvoston kevätistunnon yhteydessä koottiin monen jäsenmaan allekirjoittama vetoamus maailmanperintökomitean 45. kokouksen siirtämiseksi pois Venäjältä, jonne se oli ennen Venäjän hyökkäyssotaa suunniteltu, sekä kokouksen puheenjohtajuuden siirtämiseksi pois Venäjän pysyvältä Unesco-edustajalta Alexander **Kuznetsovilta**. Komitean puheenjohtaja päätti kesän kokouksen lykkäämistä, jolla saatiin lisää aikaa ratkaisun löytämiseksi. Lopulta Kuznetsov ilmoitti erostaan 22.11. Komitean puheenjohtajaksi nousi varapuheenjohtaja, Saudi-Arabian pysyvä edustaja, prinsessa Haifa **Al Mogrin**. Komitean 45. istunto siirrettiin järjestettäväksi 2023 Saudi-Arabiassa Riadissa.

Muita kulttuuritapahtumia:

- **Kulttuuridiversiteetin komitean (vuoden 2005 sopimus) kokouksessa** 8.-11.2. käsiteltiin luovan alan tilannetta pandemian aikana. Esillä olivat myös ilmaisunvapauskysymykset, joista Unesco julkaisi globaalin seurantaraportin ”World Trends in Freedom of Expression and Media Development”.
- Rauman kaupunki, ympäristö- sekä opetus- ja kulttuuriministeriö, sekä Metsähallitus ja Museovirasto järjestivät yhteistyössä **maailmanperintösopimuksen 50-vuotisjuhlaseminaarin** 3.-4.5. Raumalla.
- Helsingin yliopisto, Museovirasto ja Meriarkeologinen seura järjestivät yhteistyössä seitsemännen kansainvälisen, **vedenalaista arkeologiaa käsittelevän konferenssin** (IKUWA) Helsingissä 6.-10.6. Konferenssin aikana järjestettiin tapaaminen Unescon sihteeristön ja opetus- ja kulttuuriministeriön kesken.
- Museoviraston johdolla toteutettu **LIMI-hanke** pyrkii kartoittamaan, inventoimaan ja digitoimaan limisaumavenepiirustuksia Finna-käyttöliittymään. Myös mahdollisuus lahjoittaa haluttaessa piirustuksia Suomen merimuseon kokoelmiin sisältyy suunnitelmaan. Hanke liittyy pohjoismaisen limisaumaveneiden rakennusperinteen liittämiseen 2021 osaksi Unescon aineettoman kulttuuriperinnön listausta. Piirustusten lisäksi hankkeessa huomioidaan tarpeen mukaan myös muut limisauma-aineistot (ml. veneet, valokuvat ja arkistoaineistot).
- **Suomenlinna** oli jälleen vuonna 2022 mukana Unescon *World Heritage Volunteers* -kampanjassa, jonka johdosta Suomenlinnaan saapui elokuussa joukko nuoria ulkomaalaisia vapaaehtoisia tukemaan Suomenlinnassa tehtävää työtä. Ohjelma on myös vauhdittanut Suomenlinnan vapaaehtoistyön kehittämistä, ja hoitokuntaan onkin luotu vapaaehtoistyön ryhmä, joka suunnittelee tapoja, joilla niin suomalaiset kuin ulkomaalaiset voisivat olla mukana säilyttämässä maailmanperintöä.
- Puola yhdessä Unescon maailmanperintökeskuksen kanssa järjesti 24.11. konferenssin ”**The Warsaw Recommendation - Introduction to Heritage Recovery**”. Ajankohtaisena keskusteluaiheena oli Ukrainan tapahtumat. Suomesta konferenssiin osallistui asiantuntijoita Museovirastosta ja opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Varsovan suositus on vuodelta 2018: <https://whc.unesco.org/en/news/1826>
- **Haagin vuoden 1954 sopimuksen (kulttuuriomaisuuden suojelu aseellisen selkkauksen sattuessa) komitean kokous** järjestettiin 15.-16.12. Unescon päämajassa. Suomi on komitean jäsen. Suomen pysyvän Unesco-edustuston lisäksi osallistui asiantuntijana Stefan **Wessman** Museovirastosta.

3.3. TIEDE

Tekoälyn etiikka

Unescon Tekoälyn etiikkaa koskeva globaali suositus-instrumentti hyväksyttiin vuoden 2021 yleiskokouksessa. Alan ensimmäisenä globaalina asiakirjana suositus on historiallinen. Maat

raportoivat suosituksen toteutuksesta neljän vuoden välein. Valtiovarainministeriön erityisasiantuntija Anna-Mari **Rusanen** esitteli toimikunnalle ajankohtaistietoja tekoälyn etiikasta. Merkittävimmät toimijat Euroopassa ovat Euroopan komission The European AI Alliance (AIA) ja Euroopan neuvoston tekoälyn komitea CAI (The Committee on Artificial Intelligence of the Council of Europe). Unescon suositukset eivät keskity ainoastaan riskien estämiseen vaan myös siihen, mitä hyötyä tekoälystä voi olla hyvinvoinnille. Arvopohjaltaan Unescon suositukset ovat rikkaampi kokonaisuus kuin esimerkiksi komission pitkälti laillinen näkökulma. Unescon suosituksissa on laajempi sovellusala myös tulevaisuudessa. Implementointi on vielä työn alla ja pohdinnassa on suosituksen sovellusala ja -taso (esim. ministeriö, virasto, projekti tai strategia).

Vuonna 2022 pohdinnassa oli miten jäsenmaat alkavat implementoida suositusta. Aiheen tiimoilta on Unescossa perustettu epävirallinen ystäväryhmä, jossa toimii jäsenmaita ja sihteeristön jäseniä. Suomea ryhmässä edustaa Suomen Unesco/OECD-edustuston erityisasiantuntija Tommi **Himberg**. Suunnitteilla on kehittää Unescon metodologia tekoälyjärjestelmien eettisten vaikutusten arviointiin sekä maiden toimeenpanon arviointiin. Suomi nostaa keskusteluissa esiin erityisesti ihmisoikeusnäkökulman.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, valtiovarainministeriö ja Suomen Unesco-edustusto järjestävät 18.5. keskustelutilaisuuden suosituksesta, jossa hahmoteltiin suosituksen vuorovaikutusta ja yhtymäkohtia Suomen kansalliseen tekoälyyn liittyvään etiikkatyöhön. Valtiovarainministeriön koordinoiman Avoimen hallinnon -kehittämishankkeen pohditaan suosituksen kansallista toimeenpanoa. Aiheeseen liittyen, Saksan ja Etelä-Korean kansalliset Unesco-toimikunnat järjestivät 5.12. tiedotus- ja seminaaritilaisuuden kansallisten toimikuntien roolista suosituksen toteuttamisessa. Tšekki järjesti yhteistyössä Unescon kanssa, ja osana Euroopan Neuvoston puheenjohtajuuttaan, 13.12. hybridimuotoisen kansainvälisen foorumin ”Global Forum on the Ethics of Artificial Intelligence - Ensuring inclusion in the AI world”.

YK:n merten vuosikymmen

Vuosina 2021-2030 vietetään YK:n merten vuosikymmentä. Vuosikymmenen toimeenpanossa Unescon valtamerikomissiolla (IOC) on tärkeä rooli. Tavoitteena on tukea erityisesti YK:n kestävä kehityksen tavoitetta numero 14, eli säilyttää meret ja merten tarjoamat luonnonvarat sekä edistää niiden kestävä käyttöä. Vuosikymmenen keskeisenä tavoitteena on myös lisätä näkyvyyttä ja tietoisuutta meristä. Ilmatieteen laitoksen merentutkimusyksikön päällikkö ja Unescon hallitusten välisen valtamerikomitean delegaatti Laura **Tuomi** esitteli toimikunnalle yhdessä Suomen ympäristökeskuksen Merikeskuksen johtavan tutkijan Hermannin **Kallion** ja ympäristöministeriön erityisasiantuntija Henna **Rinteen** kanssa vuosikymmenen toimeenpanoa Suomessa.

Suomessa vuosikymmenen toimeenpanosta vastaa ohjausryhmä. Toimeenpanosuunnitelma julkaistiin 8.6.2022 ja siinä esitetään mm. erillistä Itämeripaneelia, Suomen merien tutkimuksen strategian päivittämistä ja että Suomeen perustettaisiin kestävä merellisen tuotannon innovaatioalusta, jossa alan toimijat, tiede ja hallinto voivat toimia vuorovaikutuksessa. Lisäksi

vahvistettaisiin digitaalisen tiedonhallinnan käyttöä ja luotaisiin Itämeren digitaalinen toisinto kehittämällä Itämerta kuvaavien mallijärjestelmien kokonaisuutta. Tärkeänä osana tavoitteita on merilukutaidon toimintasuunnitelma, jolla pyritään lisäämään tietoisuutta ja ymmärrystä valtameristä ja meristä. Suomen kansallinen painopiste vuosikymmenen toimeenpanossa on Itämeren prosessien tutkimus, minkä lisäksi tutkimusta tehdään myös Jäämerellä. Tarkastelussa on merten nykytila ja tulevaisuuden arviointi, kuten tulvien, jään ja aallokon parempi ennustus suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Toimeenpanosuunnitelman toteutus alkaa vuonna 2023 ja siinä huomioidaan IOC:n suositukset. Itämeren alueiden- ja pohjoismainen yhteistyö ovat tärkeässä roolissa. Tavoitteena on myös perustaa kansallinen meritietokeskus ja parantaa Itämeren tilaa.

Muita tiedesektorin tapahtumia:

- **Bioetiikkaan** liittyen Unescon kolmella tieteen etiikkaa tarkastelevat komiteat (hallitustenvälinen bioetiikkakomitea IGBC, kansainvälinen bioetiikkakomitea IBC ja tieteen ja teknologian etiikan maailmankomitea COMEST) valmistelivat yhteiskokousta vuodelle 2023. Valmisteluun liittyi raportteja ajankohtaisista aiheista, kuten neuroteknologiasta, esineiden Internetistä, sekä tulevien sukupolvien oikeuksista ja ihmisoikeuskysymyksistä teknologian kehityksen yhteydessä.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) järjesti 15.3. vuosittaisen tieteen eettisiä kysymyksiä tarkastelevan **Etiikan päivän** tilaisuuden. Toimikunnan jäsen Päivi **Tikka** piti tilaisuudessa puheenvuoron: <https://academies.fi/tapahtuma/etiikan-paiva-2022/>
- **Salpausselkä Geopark** vahvistettiin Unescon hallintoneuvoston istunnossa 13.4. yhdeksi kahdeksasta uudesta Unesco Global Geoparkista. Salpausselän Geopark on Suomen neljäs geopuisto.
- Suomen Unesco-toimikunnan jäsen, Päivi **Tikka** (Suomen Akatemia) julkaisi **blogin Unescon tiedeasioista** ja erityisesti uusista globaaleista suositusinstrumenteista koskien tekoälyn etiikkaa ja avointa tiedettä. Blogikirjoitus: <https://www.aka.fi/suomen-akatemian-toiminta/ajankohtaista/blogi/2022/unesco-edistaa-tieteen-ja-tutkimuksen-asemaa-maailmanlaajuisesti/>
- Suomi (OKM/KAS kautta) myönsi joulukuussa 2021 Unescolle rahallisen tuen (20 000 EUR) kansallisen, EU-direktiiviin ja rasisminvastaisen toimintaohjelmaan perustuvan, **”Olen Antirasisti” –kampanjan** skaalaamiseksi globaaliksi. Unescon globaali kampanja (”I Am Anti-Racist”) lanseerataan maaliskuussa 2022 kansainvälisen rasisminvastaisen teemapäivän yhteydessä. Unescon globaali kampanja toimeenpanee hallintoneuvoston ja yleiskokouksen päätöksiin pohjautuvaa Unescon tiekarttaa, jonka valmistelussa on kuultu myös jäsenmaita.
- **Päijänteen alueella** valmisteltiin hakemusta Unescon biosfäärialueiden verkostoon liittymiseksi. Osana hakemusvalmistelua järjestetään työpajatilaisuuksia ja webinaareja, joista 24.2. järjestettyyn ”Päijänteen biosfäärialueen organisointi ja rahoitus” –tilaisuuteen osallistui Suomen Unesco-toimikunnan pj. Henna **Virkkunen** puhujana.
- **Lappajärven alue** Suomessa jätti geopuistoaluehakemuksen Unescolle marraskuun lopussa. Unescon virallista päätöstä uudesta geoparkista voinee odottaa aikaisintaan vuonna 2024. Hyväksytyksi tullessaan puisto olisi Suomen viides geopark.

- Kiina ja Unesco järjestivät 5.-6.12. **tekoälyä ja koulutusta koskevan hybridimuotoisen foorumin** "International Forum on AI and Education". Tapahtumassa alustajina Suomesta toimivat professori Hannele **Niemi**, "Unesco Chair UNESCO Chair in Educational Ecosystems for Equity and Quality of Learning", Helsingin yliopistosta ja Mikko-Jussi **Laakso**, "Director of the Centre for Learning Analytics at the University of Turku, laureate of the 2020 edition of the UNESCO Prize for the Use of ICT in education".
- Unescossa järjestettiin 7.-8.12. **Maailman vesifoorumi** "UN Water Summit on Groundwater". Maa- ja metsätalousministeri Antti **Kurvinen** esitti Suomesta videotervehdyksensä.
- Suomen focal point Unescon hydrologisen IHP-ohjelman osalta on vaihtunut ympäristöministeriössä. Ohjelmanpäällikkö Antton **Keton** tilalle uudeksi focal pointiksi on nimetty erityisasiantuntija Turo **Hjerppe**.

3.4. VIESTINTÄ

Maailman muisti -ohjelma

Maailman muisti -ohjelman kansallisen komitean sääntöjä uudistettiin ja prosessia muutettiin vuonna 2022. Kansainvälisten kohteiden esittämisen käytäntöjä muutettiin niin, että kansallinen komitea hyväksyy ensin esityksen ja toimittaa sen sitten eteenpäin. Kansallisarkisto ja Museovirasto toimivat vastaavina kansallisina toimijoina. Maailman muisti -ohjelman politisoituminen on herättänyt keskustelua erityisesti muutaman vuoden takaisen Korean ja Kiinan esityksen takia, jossa esitettiin II maailmansodan aikana japanilaisten pitämien "lohtunaisten" lisäämistä maailman muistilistalle. Tämän johdosta Maailman muisti -rekisteri jäädytettiin vaikean aiheen käsittelyn ajaksi. Tilanteen johdosta Maailman muisti -ohjelman sääntöjä ja toimintakäytäntöjä muutettiin ja ohjelma jälleen avautui. Mikäli tulevaisuudessa tulee kiistakysymyksiä, voi hallintoneuvosto asettaa neuvotteluelimen, joka auttaa löytämään ratkaisua. Suomella oli vuonna 2022 esityksenä hyväksyntää odottamassa varustamoyhtiö Gustaf Eriksonin arkiston 1913–1947 Ahvenanmaalta lisääminen maailman rekisteriin. Jussi **Nuorteva** toimii ohjelman IAC-asiantuntijaneuvostossa riippumattomana asiantuntijana.

Maailman lehdistönvapauden päivä

Unesco ja Uruguay järjestivät Maailman lehdistönvapauden päivän globaalin päätapahtuman "World Press Freedom Day Conference" Uruguayssa 2.-5.5. Tämän vuoden konferenssin teemana on "Journalism under Digital Siege". Lehdistönvapaudenpäivän maailmankonferenssi kokosi lähes tuhat ihmistä Punta Del Esteen Uruguayhin sekä noin yli 2000 osallistujaa verkkoon. Konferenssissa toukokuun 2. päivänä Valko-Venäjän Journalistiliitto BAJ palkittiin Unescon Guillermo Cano -lehdistönvapauspalkinnolla. Palkintoehdokkuus oli Unescon EU-maiden koordinaatiosta lähtenyt hanke. Helsingin Sanomain säätiö on mukana tukemassa palkintoa.

Lisäksi konferenssin aikana kiinnitettiin huomiota toimittajien turvallisuuteen sekä julkaistiin useita julkaisuja, aloitteita sekä toimenpiteitä toimittajien kohtaamien uhkien helpottamiseksi.

Tiedonvälityksen kansainvälisen kehitysohjelman IPDC:n neuvosto

Unescon tiedonvälityksen kehittämisohjelma IPDC:n (International Programme for the Development of Communication) hallitustenvälinen neuvosto kokoontui 33. istuntoonsa 24.-25.11. Suomi on neuvoston jäsen. Suomen pysyvän Unesco-edustuston lisäksi osallistui toimikunnan pääsihteeri Zabrina **Holmström** opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Mediasektorin ja sananvapauden tukemista erityisesti kehittyvissä maissa tarkastelevalla ohjelmalla on YK-järjestelmässä merkittävä rooli myös toimittajien turvallisuustilanteen seurannassa. IPDC:n neuvoston päätökseen perustuen Unesco on julkaissut v. 2008 lähtien toimittajien surmia, rankaisemattomuutta ja toimittajien turvallisuutta käsittelevän Unescon pääjohtajan seurantaraportin. Joka toinen vuosi julkaistavasta raporista on tullut referenssi tilanteen kansainvälisessä seurannassa.

Marraskuun 2022 istunnossa raporttia koskevaan päätöslauselmaluonnokseen oli laadittu vahvistuksia Unescon toimittajien turvallisuus –ystäväryhmässä (Suomi jäsen). Niissä mm. kiinnitetään vahvistetusti huomio toimittajiin kohdistuviin hyökkäyksiin ja ughiin verkossa sekä häirintäkanteisiin. IPDC:n neuvoston istunnossa käsiteltiin lisäksi mm. raporttia koskien tiedonvapauslakien implementointia, mediasektorin tukemista, IPDC-ohjelman tulosohejausta vahvistavaa strategista kehystä sekä ohjelman näkyvyyden ja varainhankinnan vahvistamista.

Suomen pysyvä edustusto järjesti IPDC:n neuvoston istunnon yhteydessä läksiäistilaisuuden Zabrina Holmströmille. Tilaisuuteen oli kutsuttu edustajia pohjoismaisista Unesco-edustustoista sekä Unescon sihteeristöstä.

Demokratia ja osallisuus

Toimikunnan jäsen, Sitran viestintä- ja yhteistyösuhteiden johtaja Veera **Heinonen** Sitralta alusti toimikunnan joulukuun 2022 kokouksessa Sitran Demokratia ja osallisuus -hankkeesta. Osallistumisen ja osallisuuden kehityksen Suomessa on laskusuuntaista jo toistakymmentä vuotta. Se pitää sisällään äänestysaktiivisuuden rapautumisen ja järjestöissä toimimisen. Suomi poikkeaa tässä kehityksessä muista Pohjoismaista. Suomessa ihmisillä on alhaisempi usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Siinä missä muutoin maailma on kehittynyt nopeasti, edustuksellinen demokratia ei ole pysynyt perässä. Haasteita demokratialle luo erityisesti mediakentän ja informaatioympäristön muutos. Sitra haluaa tuoda tämän asian laajemmin keskusteluun.

Muuta viestintäsektorilta:

- **Toimittajiin kohdistuvien rikosten rankaisemattomuuden lopettamisen päivän 2.11.** (International Day to End Impunity for Crimes against Journalists) sekä toimittajien turvallisuutta ja rankaisemattomuutta koskevan YK:n toimintasuunnitelman 10-vuotispäivän johdosta Unesco, UNHCR sekä Itävalta järjestivät 3.-4.11. korkean tason konferenssin toimittajien turvallisuudesta. Konferenssissa hyväksyttiin 53 maan tukema julistus sitoutumisesta journalistien suojelemiseen sekä median vapauden vahvistamiseen. Konferenssi keräsi yhteen yli 400 osallistujaa, joihin sisältyi mm. ulko- ja viestintäministeriä, sidosryhmiä sekä kansalaisjärjestöjä sekä akateemikkoja.

4. Hyödyllistä tietoa Unescosta

Suomen maksusuudet Unescolle

Suomen jäsenmaksu Unescolle maksetaan opetus- ja kulttuuriministeriön määrärahoista. Vuonna 2022 Suomen jäsenmaksusuus oli noin 1,3 miljoonaa euroa. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön määrärahoista maksetaan Suomen sääntömääräiset maksut yleissopimusten rahastoihin: Unescon maailmanperinnön suojelusopimus, ns. diversiteettisopimus (kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemista ja edistämistä koskeva yleissopimus), aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimus sekä dopinginvastainen yleissopimus. Sopimusrahastoja tuettiin yhteensä noin 60 000 eurolla.

Suomen jäsenyydet Unescon elimissä vuonna 2022

- Hallitustenvälinen bioetiikkakomitea (IGBC)
- Tiedonvälityksen kansainvälisen kehitysohjelman IPDC:n (International Programme for the Development of Communication) hallitustenvälinen neuvosto
- Haagin vuoden 1954 sopimuksen (kulttuuriomaisuuden suojelu aseellisten selkkausten sattuessa) II pöytäkirjan mukainen kv-komitea
- Unescon tilastoinstituutin (UIS) hallitus, asiantuntijajäsenenä Tommi **Himberg** pysyvästä edustustosta.

Töihin tai harjoitteluun Unescoon

Unescon sihteeristöä johtaa pääjohtaja Audrey **Azoulay** 2017-2021 sekä 2021-2025. Vuonna 2020 Unescon sihteeristössä ja kentällä työskenteli yli 2000 henkilöä 170 eri maasta.

Unescon sihteeristöön valikoituu asiantuntijoita järjestön päätoimialoilta kulttuurin, koulutuksen, tieteiden ja viestinnän sektoreilta. Työmahdollisuuksia on kuitenkin myös hallinnon, rahoituksen,

henkilöstöasioiden ja viestintäteknologian aloilla. Unescoon on mahdollista hakea palkattomaan harjoitteluun 1–4 kuukaudeksi. Harjoittelu on tarkoitettu ylempää korkeakoulututkintoa suorittaville opiskelijoille tai jatko-opiskelijoille, tutkijoille ja virkamiehille.

Unescon avoimet tehtävät julkaistaan järjestön rekrytointisivustolla, jonka kautta myös haetaan tehtäviin: <http://en.unesco.org/careers/>

Suomalaiset Unescossa

(Dr) Anasse **Bouhlal** toimi ohjelma-asiantuntijana korkeakoulutuksen osastolla (Programme Specialist in Higher Education, Division for Education 2030).

Nina **Eskola** toimi asiantuntijana Transforming Education Summit (TES) -kokousta valmistelleessa sihteeristössä huhtikuusta kesäkuuhun.

Anssi **Yli-Hietanen** toimi rahastonhoitajana talousyksikössä (Treasurer, Treasury Section, Bureau of Financial Management).

Susanna **Kari** toimi erityisasiantuntijana Unescon Maailmanperintökeskuksessa (Project Officer, Natural World Heritage UNESCO, World Heritage Centre).

Katja **Konkola** toimi henkilöstöpäällikkönä koulutussektorilla (Chief Human Resources Officer, Unit for Human Resources Executive Office, Education Sector).

Benjamin **Pinter** toimi asiantuntijana viestintäyksikössä (Associate Programme Specialist, Executive Office, Communication and Information (CI)).

Eero **Porko** toimi osastopäällikkönä hankintaosastolla (Chief of Section, Headquarters Procurement Unit, OPS).

Ilja **Riekkö**, toimi asiantuntijana, Junior Professional Officer (JPO), Unescon Bangkokin toimipisteessä. Non-Formal Education and Literacy Educational Innovation and Skills Development (EISD), UNESCO Asia Pacific Regional Bureau for Education, Bangkok.

Pysyvä edustusto

Suomen pysyvä edustajana Unescossa ja OECD:ssa toimi suurlähettiläs Tuomas **Tapio** 19.9.2022 asti. Edustustossa työskentelivät lisäksi pysyvän edustajan sijainen, erityisasiantuntija Piia **Immonen-Seuguenot** ja assistentti Riitta **Carré**.

Koulutus- ja tiedekysymysten seurantaan osallistui OECD-edustuston erityisasiantuntija Tommi **Himberg**. Vuoden aikana edustustossa harjoittelijoina työskentelivät Katri **Jokela** ja Mikael **Mylläkoski** Helsingin yliopistosta sekä EDUFI-harjoittelija Veronica **Rautiainen** Turun yliopistosta.

Liite: Valtioneuvoston asetus Suomen Unesco-toimikunnasta 1262/2002

Annettu Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 2002

Valtioneuvoston asetus Suomen Unesco-toimikunnasta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty opetusministeriön esittelystä, säädetään 11 päivänä kesäkuuta 1999 annetun perustuslain 119 §:n nojalla:

1 §

Suomen ja Yhdistyneiden Kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön, jäljempänä Unesco, välisten yhteyksien hoidossa avustaa opetusministeriötä Suomen Unesco-toimikunta, joka toimii Unescon Suomen puolesta 10 päivänä lokakuuta 1956 allekirjoitetun perussäännön mukaisena kansallisena neuvoa antavana asiantuntijatoimikuntana ja yhteistoimintaelimenä.

2 §

Unesco-toimikunnan tulee antaa opetusministeriölle ja valtioneuvostolle lausuntoja ja tehdä aloitteita asioista, jotka koskevat:

- 1) toimenpiteitä, jotka aiheutuvat Unescon yleiskokousten ja hallintoelinten sekä Unescon järjestämien kansainvälisten kokousten ja neuvottelujen päätöksistä ja suosituksista Suomessa;
- 2) Unescon toimintaan liittyviä muita laajakantoisia ja periaatteellisia kysymyksiä;
- 3) Suomen edustusta Unescon yleiskokouksissa ja hallintoelimissä sekä sen järjestämissä kokouksissa ja neuvotteluissa;
- 4) muita Unescon toimialoja koskevia kansainvälisen yhteistyön kysymyksiä, jotka opetusministeriö määrää toimikunnan käsiteltäviksi; sekä
- 5) Unescon päämäärien ja toiminnan tunnetuksi tekemistä.

3 §

Unesco-toimikunnan tulee vuosittain tehdä ehdotus toimintasuunnitelmaksi ja antaa kertomus edellisen vuoden toiminnasta.

4 §

Valtioneuvosto kutsuu Unesco-toimikuntaan puheenjohtajan. Lisäksi valtioneuvosto kutsuu toimikuntaan enintään yksitoista muuta jäsentä, joiden tulee edustaa Unescon toiminnan eri aloja. Toimikunta valitsee keskuudestaan varapuheenjohtajan. Jäsenten lisäksi opetusministeriö kutsuu toimikuntaan, sitä ensin kuultuaan, tarvittavan määrän asiantuntijoita. Opetusministeriön ja ulkoasiainministeriön edustajilla on oikeus olla toimikunnan kokouksissa läsnä ja heillä on niissä puhevalta.

5 §

Unesco-toimikunta kokoontuu kokouksen puheenjohtajan kutsusta ja on päätösvaltainen, kun kokouksen puheenjohtajan lisäksi viisi muuta jäsentä on saapuvilla. Äänestettäessä asiat ratkaistaan yksinkertaisella äänten enemmistöllä. Äänten mennessä tasan ratkaisee kokouksen puheenjohtajan ääni.

6 §

Unesco-toimikunnan puheenjohtajan ja jäsenten toimiaika on neljä kalenterivuotta kerrallaan. Jos puheenjohtaja tai jäsen eroaa kesken toimikauden, kutsuu opetusministeriö hänen tilalleen uuden puheenjohtajan tai jäsenen jäljellä olevaksi toimikaudeksi.

7 §

Unesco-toimikunnan sihteeristötehtävistä vastaa opetusministeriö. Toimikunnan pääsihteerinä toimii opetusministeriön määräämä virkamies, joka hoitaa tehtävää virkatehtävänä.

8 §

Unesco-toimikunta voi asioiden valmistelua varten asettaa työvaliokunnan. Toimikunta voi järjestäytyä tehtäviensä, Unescon ohjelmien ja toimialojen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla jaostoihin tai työryhmiin, joiden puheenjohtajat toimikunta valitsee. Unesco-toimikunnalla on oikeus käyttää toimikuntaan kuulumattomia asiantuntijoita.

9 §

Unesco-toimikunnan puheenjohtajalle, jäsenille ja sihteereille sekä asiantuntijoille voidaan suorittaa kokouspalkkiota ja matkakustannusten korvausta opetusministeriön määräysten mukaan.

10 §

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

Tällä asetuksella kumotaan Suomen Unesco-toimikunnasta 11 päivänä maaliskuuta 1966 annettu asetus (163/1966) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Ennen asetuksen voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 2002

Kulttuuriministeri Kaarina Dromberg Vanhempi hallitussihteeri Fredrik Forsberg